

УДК: 821.14'02-5

Рецензирано: 21. 03. 2019, 06. 04. 2019

Лисија, Говор I
Одбрана за убиството на
Ератостен
Ἕπὲρ τοῦ Ἐρατοσθένους φόνου
ἀπολογία

Даниела Тошева

МСУ „Г. Р. Державин“, Свети Николе – Битола
Институт за класични студии, Филозофски факултет, Скопје

toshevadaniela@gmail.com

Поголем дел од говорите на атичкиот логограф Лисија се судски говори, кои претставуваат одбрани или тужби¹ направени по нарачка. Пишувањето говори била професија што се наметнала како потреба најмногу затоа што секој граѓанин бил должен сам да се застапува на суд и како бранител и како тужител. Говорите се главно напишани по Пелопонеската војна (430 – 404 г. пр. н. е.), така што авторската кариера на Лисија се датира приближно во периодот 404 – 380 г. пр. н. е. Тие се важни историски документи, кои даваат информации за историскиот и културно-општествениот контекст на постдемократска Атина. Дека бил славен и мошне почитуван логограф уште во антиката покажуваат и текстовите на античките и на византиските писатели: Дионисиј од Халикарнас, Плутарх, Суда и Фотиј, кои имаат напишано текстови со значителна големина за неговиот живот и говорничка кариера. Платон, пак, како негов современик, исто така дава информации за овој исклучително надарен

¹ Исклучок се следниве говори: Lys. 2, Lys. 8, Lys. 11, Lys. 33–34 и Lys. 35.

говорник. На пример, во *Држава* дијалогот се случува во домот на Кефал, таткото на Лисија, а во *Фајдар* се зборува експлицитно за угледот што го имал Лисија како говорник. Самиот Лисија зборува за себе единствено во говорот Против Ератостен (Lys. 12), во кој се застапува себеси.

Одбраната за убиството на Ератостен (Lys. 1) е првиот говор во корпусот на Лисија зачуван од антиката. Овој говор претставува одбрана од тужба за убиство, која во грчкиот се нарекува δίκη φόνου. Тоа покажува дека тужбата била приватна, поднесена од блиските роднини на убиениот. Што се однесува до датирањето на говорот, речиси е невозможно, бидејќи нема надворешни показатели, а ниту референции кон актуелни настани. Според тоа, најбезбедно е говорот да се датира во рамките на кариерата на Лисија. Говорникот во оваа одбрана е обвинетиот, Еуфилет, за кого исто така нема повеќе податоци од она што е наведено во самиот говор. Тој се брани од обвинението за убиство, кое го поднесуваат роднините на убиениот Ератостен, за кого исто така нема податоци освен она што го изнесува Еуфилет во одбраната. Имено, Ератостен е убиен од страна на Еуфилет бидејќи одржувал љубовна врска со сопругата на Еуфилет. Убиството, според Еуфилет, се случило катὰ τοὺς νόμους (според законите), зашто тој ги фатил љубовниците на дело во својата куќа, а чинот се случил ноќе, кога е оправдано да се убие и крадец². Всушност, Еуфилет го обвинува Ератостен за μοιχεία (заведување и прељуба), која според грчките закони е јавна тужба – γραφή μοιχείας³. Сепак, не е познато, ниту некаде е наведено дека казната за ваквото кривично дело е смрт. Нема воопшто доказ дека државата зела обврска да ги казнува престапниците со однапред определена казна. Напротив, многу тужби биле оставени на судиите дикасти да решат каква ќе биде казната. Од *Плутос* на Аристофан се дознава дека казна за μοιχεία е и ῥαφανισμός – т.е. јавно депилирање на гениталиите

² Оправдувањето за убиството на крадец што влегол ноќе е застапен концепт во сите блискоисточни антички правни законици. Тој е евидентен и во Законот на дванаесет таблици: „Ако [некој] стори кражба ноќе, и [некој] го убие, нека биде убиен според законот“ (1.17.) (si nox furtum fa(x)it, (ast) im occisit, iure caesus esto).

³ Во *Атински устав* (Ath. Pol. 59.3) Аристотел спомнува, меѓу другите тужби, и γραφή μοιχείας, односно тужба за прељуба.

на мажот што вршел прељуба со туѓа жена. Целта е јасна – треба да се казни и понижи за ваквото однесување. Она на што се повикува Еуфилет е законот на Драконт за убиство, посебно на оној дел каде што се дефинира кои убиства се оправдани. Драконт, кој во говорот е именуван како ὁ νομοθέτης (законодавецот), во рамките на Законот за убиство очигледно зборува за исклучоци: кога убиството е оправдано.

Според говорот на Еуфилет, јасно е дека μοιχεία не е просто прељуба или кривично дело што се однесува само на бракот, но кривично дело што се однесува на домаќинството – οἶκος. Затоа е дозволено да се убие престапникот доколку е фатен во куќата на заштитената жена⁴, бидејќи тој нанесува ὕβρις, како што вели и Еуфилет. Згора на тоа, Еуфилет објаснува зошто μοιχεία е посериозен престап од силување (ἀισχύνειν βίᾱ): имено, за првиот прељубникот ја заведува заштитената жена, нарушувајќи го интегритетот на целото домаќинство, а во вториот тоа е чин што се случил без заведување, насила, така што се казнува само насилничкиот чин; нема нарушување на интегритетот на домаќинството.

Самиот говор од ἀπολογία на Еуфилет се претвора во κατηγορία против убиениот Ератостен. Еуфилет најпрвин дава уведен дел (1–5) обраќајќи им се на поротниците и претставувајќи го својот случај на κατηγορία против Ератостен. Натаму (6–28) следува наративот во кој Еуфилет раскажува за своето ненадејно враќање од село, а потоа за информацијата што ја добива од старата жена, дека неговата сопруга има љубовна врска со извесен Ератостен, кого Еуфилет воопшто не го познавал претходно, а ниту го видел освен онаа ноќ кога го убил. На крајот, наративот завршува со ноќта кога е извршено убиството и се расветлува какви биле околностите тогаш. Во следниот дел (28–46) Еуфилет ги изнесува доказите за обвинението против Ератостен, но и доказите дека тој самиот немал претходно мотив да го убие Ератостен, а дека убиството го сторил според законите. Во последниот дел од говорот (47–50) тој се повикува на доблеста на поротниците да се придржуваат до законите, кои се најваж-

⁴ Заштитена жена значи жена што живее во домаќинство управувано од господар – κύριος, така што може да биде сопруга, ќерка, сестра, мајка, незаконска жена или слугинка.

ни, зашто инаку тие, поротниците, ќе им дадат имунитет на оние што постапуваат како Ератостен. На тој начин прељубниците би продолжиле со своето прељубничко однесување, додека чесните мажи, кои си ги чуваат своите жени, ќе бидат на милост и немилост, придржувајќи се до старите закони.

ТЕКСТ

[1] Многу би ценел, мажи⁵, доколку вие бидете такви судии кон мене за ова дело како самите да сте го претрпеле тоа [што јас го претрпев]. Добро знам дека, ако би го имале истото мислење за другите [луѓе] како за вас самите, не би имало таков што нема да се налути за она што се случи⁶; напротив, сите би сметале дека казните за оние што се занимаваат со такви работи се мали⁷. [2] Исто така, овие работи не би биле препознаени на овој начин само од вас туку во цела Хелада. Единствено за ова криминално дело (ἀδίκημα) и во де-

[1] Περί πολλοῦ ἂν ποιησαίμην, ὦ ἄνδρες, τὸ τοιοῦτους ὑμᾶς ἐμοὶ δικάστας περὶ τούτου τοῦ πράγματος γενέσθαι, οἰοίπερ ἂν ὑμῖν αὐτοῖς εἴητε τοιαῦτα πεπονηθέντες· εὖ γὰρ οἶδ' ὅτι, εἰ τὴν αὐτὴν γνώμην περὶ τῶν ἄλλων ἔχετε, ἦνπερ περὶ ὑμῶν αὐτῶν, οὐκ ἂν εἴη ὅστις οὐκ ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις ἀγανακτοίη, ἀλλὰ πάντες ἂν περὶ τῶν τὰ τοιαῦτα ἐπιτηδευόντων τὰς ζημίας μικρὰς ἤγοισθε. [2] καὶ ταῦτα οὐκ ἂν εἴη μόνον παρ' ὑμῖν οὕτως ἐγνωσμένα, ἀλλ' ἐν ἀπάσῃ τῇ Ἑλλάδι· περὶ τούτου γὰρ μόνου τοῦ ἀδικήματος καὶ ἐν δημοκρα-

⁵ ὦ ἄνδρες = *мажи* е вообичаен начин на обраќање во судница. Понекогаш се потенцира *мажи Атињани* – Ἀθηναῖοι, или *мажи поротници* – δικάσται. Во овој говор само двапати е употребено Атињани, а во сите други случаи само *мажи*.

⁶ *Она што се случи* е двосмислен израз, бидејќи може да се однесува и на убиството што Еуфилет го сторил и на прељубата што Ератостен ја иницирал.

⁷ Според Тод (Todd, 2008: 89), овде е клучната стратемиска цел воворот, а имено превртување на правната ситуација. Тоа значи дека Еуфилет, кој во реалноста е обвинет за убиство, со тужба што ја поднесува семејството на Ератостен, во говорот се претставува како жртва, обвинувајќи го Ератостен за кривичното дело прељуба, кое е препознаено од законите.

мократското и во олигархиското уредување им е обезбедена истата одмазда (ή αὐτή τιμωρία) на најслабите во однос на оние што имаат најмногу моќ, така што најслабиот од нив [sc. *γραίανιτε*] ќе има ист третман како [граѓанинот] од највисокиот [сталеж]. Така, мажи, овој [3] престап (ὑβρις) сите луѓе го сметаат за најстрашен. Во врска со големи-ната на казната, сметам дека сите вие имате исто размислување, и дека никој не е рамнодушен да мисли дека треба да им се прости или дека заслужиле мала казна оние што се одговорни за такви дела.

[4] Сметам, мажи, дека тоа што треба да го покажам е следново: дека Ератостен ја заведе (μοιχεύω) мојата жена и ја расипа (διαφθείρω), но ги осрамоти и моите деца и мене ме навреди (ὑβρίζει) влегувајќи во мојата куќа; дека нема никакво непријателство меѓу мене и него освен ова, и ниту го направив тоа заради пари, за да станам богат од сиромав, а ниту за некаква друга добивка, освен за одмазда според [5] законот (κατὰ τοὺς νόμους τιμωρίας). Затоа, јас ќе ви ги изложам од почеток сите мои случки, не изоставајќи ништо, но ќе ја кажам целата вистина. Сметам дека мојот единствен спас [зависи

τία καὶ ὀλιγαρχία] ή αὐτή τιμωρία τοῖς ἀσθενεστάτοις πρὸς τοὺς τὰ μέγιστα δυναμένους ἀποδέδοται, ὥστε τὸν χείριστον τῶν αὐτῶν τυγχάνειν τῷ βελτίστῳ οὕτως, ὃ ἄνδρες, ταύτην τὴν [3] ὑβριν ἅπαντες ἄνθρωποι δεινοτάτην ἡγοῦνται. περὶ μὲν οὖν τοῦ μεγέθους τῆς ζημίας ἅπαντας ὑμᾶς νομίζω τὴν αὐτὴν διάνοιαν ἔχειν, καὶ οὐδένα οὕτως ὀλιγῶρως διακεῖσθαι, ὅστις οἶεται δεῖν συγγνώμης τυγχάνειν ἢ μικρᾶς ζημίας ἀξίους ἡγεῖται τοὺς τῶν τοιούτων ἔργων αἰτίους·

[4] ἡγοῦμαι δέ, ὃ ἄνδρες, τοῦτό με δεῖν ἐπιδειξαι, ὡς ἐμοί-χευεν Ἐρατοσθένης τὴν γυναῖκα τὴν ἐμὴν καὶ ἐκείνην τε διέφθειρε καὶ τοὺς παῖδας τοὺς ἐμοὺς ἤσχυνε καὶ ἐμὲ αὐτὸν ὑβρισεν εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἐμὴν εἰσιών, καὶ οὔτε ἔχθρα ἐμοὶ καὶ ἐκείνῳ οὐδεμία ἦν πλὴν ταύτης, οὔτε χρημάτων ἔνεκα ἔπραξα ταῦτα, ἵνα πλούσιος ἐκ πένητος γένωμαι, οὔτε ἄλλους κέρδους οὐδενὸς πλὴν τῆς κατὰ τοὺς νόμους [5] τιμωρίας. ἐγὼ τοίνυν ἐξ ἀρχῆς ὑμῖν ἅπαντα ἐπιδείξω τὰ ἐμαυτοῦ πράγματα, οὐδὲν παραλείπων, ἀλλὰ λέγων τάληθῆ· ταύτην γὰρ ἐμαυτῷ μόνην ἡγοῦμαι σωτηρίαν, ἐὰν ὑμῖν εἰπεῖν ἅπαν-

од тоа] ако бидам во состојба да ви раскажам сè што се случи.

[6] Кога јас решив да се женам, Атињани, си доведов жена во куќата и извесно време се однесував така за ниту да се жали, ниту премногу да прави што сака; ја чував колку што можеше и ѝ обрнував внимание колку што доликуваше. Кога ми се роди детенце, веќе ѝ верував и сите работи ѝ ги доверив нејзе, сметајќи дека сме постигнале најголема [7] блискост. Во прво време, Атињани, таа беше најдобра во сите работи; беше извонредна домаќинка, скромна, добра, се грижеше за сè како што треба. Но, кога умре мајка ми, нејзината смрт стана причина за сите [8] мои неволји. На погребот, на кој присуствуваше жена ми, ја забележал тој маж, кој со време ја расипа. Ја демнел слугинката кога оди на пазар, па праќајќи [преку неа] пораки, ја уништи [жена ми].

[9] Но пред сè, мажи, морам да ви го кажам ова; мојата куќа е на два ката, со ист распоред на женските и машките простории на долниот и горниот кат. Кога ни се роди детенцето, мајката го доеше. За да не се изложува на опасност симнувајќи се по скали-

τα δυνηθῶ τὰ πεπραγμένα.

[6] Ἐγὼ γάρ, ὦ Ἀθηναῖοι, ἐπειδὴ ἔδοξέ μοι γῆμαι καὶ γυναῖκα ἠγαγόμην εἰς τὴν οἰκίαν, τὸν μὲν ἄλλον χρόνον οὕτω διεκείμην ὥστε μήτε λυπεῖν μήτε λίσαν ἐπ' ἐκείνη εἶναι ὅ τι ἂν ἐθέλη ποιεῖν, ἐφύλαττόν τε ὡς οἶόν τε ἦν, καὶ προσεῖχον τὸν νοῦν ὥσπερ εἰκὸς ἦν. ἐπειδὴ δέ μοι παιδίον γίγνεται, ἐπίστευον ἤδη καὶ πάντα τὰ ἐμαυτοῦ ἐκείνη παρέδωκα, ἠγούμενος ταύτην οἰκειότητα μεγίστην [7] εἶναι· ἐν μὲν οὖν τῷ πρώτῳ χρόνῳ, ὦ Ἀθηναῖοι, πασῶν ἦν βελτίστη· καὶ γὰρ οἰκονόμος δεινὴ καὶ φειδωλὸς [ἀγαθὴ] καὶ ἀκριβῶς πάντα διοικοῦσα· ἐπειδὴ δέ μοι ἡ μήτηρ ἐτελεύτησε, ἡ πάντων τῶν κακῶν ἀποθανοῦσα αἰτία [8] μοι γεγένηται. ἐπ' ἐκφορὰν γὰρ αὐτῆ ἀκολουθήσασα ἡ ἐμὴ γυνὴ ὑπὸ τούτου τοῦ ἀνθρώπου ὀφθειῖσα χρόνῳ διαφθείρεται· ἐπιτηρῶν γὰρ τὴν θεράπαιναν τὴν εἰς τὴν ἀγορὰν βαδίζουσαν καὶ λόγους προσφέρων ἀπώλεσεν αὐτήν.

[9] Πρῶτον μὲν οὖν, ὦ ἄνδρες, (δεῖ γὰρ καὶ ταῦθ' ὑμῖν διηγῆσασθαι) οἰκίδιον ἔστι μοι διπλοῦν, ἴσα ἔχον τὰ ἄνω τοῖς κάτω κατὰ τὴν γυναικωνίτιν καὶ κατὰ τὴν ἀνδρωνίτιν. ἐπειδὴ δέ τὸ παιδίον ἐγένετο ἡμῖν, ἡ μήτηρ αὐτὸ ἐθήλαζεν· ἵνα δέ μὴ, ὅποτε

те кога треба да го капе, јас се преселив [10] горе, а жените долу. Тоа веќе стана вообичаена работа, така што жена ми често-пати заминуваше долу и спиеше покрај детето за да му даде града да не плаче. Ова се случуваше подолго време, а јас никогаш не се посомневав, туку се однесував како будала, мислејќи дека жена ми е најразумната [11] од сите во градот.

По некое време, мажи, си дојдов [еден ден] неочекувано од село. По вечерата детето плачеше и беше растревожено. Имено, слугинката намерно го вознемирувала за да прави така, бидејќи човекот [12] бил внатре. Подоцна дознав сè. А јас ѝ наредив на жена ми да оди и да го подои детето за да престане да плаче. Отпрвин таа не сакаше, божем била задоволна што ме гледа дојден по толку време. Но кога јас се налутив и ѝ наредив веднаш да оди, таа рече: „Да, за да се обидеш ти овде со малата слугинка. [13] И претходно еднаш пијан ја грабна неа“. Јас на тоа се насмеав, а таа стана и замина затворајќи ја вратата, преправајќи се дека се шегува, па го зеде клучот. А јас не го зедов предвид ова, ниту се посомневав, [14] но заспав

λοῦσθαι δέοι, κινδυνεύη κατὰ τῆς κλίμακος καταβαίνουσα, ἐγὼ μὲν ἄνω [10] διητώμην, αἱ δὲ γυναῖκες κάτω. καὶ οὕτως ἤδη συνειθισμένον ἦν, ὥστε πολλάκις ἡ γυνὴ ἀπῆει κάτω καθευδήσουσα ὡς τὸ παιδίον, ἵνα τὸν τιθθὸν αὐτῷ διδῶ καὶ μὴ βοᾷ. καὶ ταῦτα πολὺν χρόνον οὕτως ἐγίγνετο, καὶ ἐγὼ οὐδέποτε ὑπώπτευσα, ἀλλ' οὕτως ἠλιθίως διεκείμην, ὥστε ὦμην τὴν ἐμαυτοῦ γυναῖκα πασῶν σωφρονεστάτην [11] εἶναι τῶν ἐν τῇ πόλει.

Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, ὧ ἄνδρες, ἦκον μὲν ἀπροσδοκῆτως ἐξ ἀγροῦ, μετὰ δὲ τὸ δεῖπνον τὸ παιδίον ἐβόα καὶ ἐδυσκόλαιεν ὑπὸ τῆς θεραπαίνης ἐπίτηδες λυπούμενον, ἵνα ταῦτα ποιῇ· ὁ γὰρ ἄνθρωπος [12] ἔνδον ἦν· ὕστερον γὰρ ἅπαντα ἐπυθόμην. καὶ ἐγὼ τὴν γυναῖκα ἀπιέναι ἐκέλευον καὶ δοῦναι τῷ παιδίῳ τὸν τιθθόν, ἵνα παύσῃται κλαῖον. ἡ δὲ τὸ μὲν πρῶτον οὐκ ἤθελεν, ὡς ἂν ἀσμένῃ με ἐωρακυῖα ἦκοντα διὰ χρόνου· ἐπειδὴ δὲ ἐγὼ ὠργιζόμενη καὶ ἐκέλευον αὐτίκα ἀπιέναι, «ἵνα σύ γε» ἔφη «πειρᾶς ἐνταῦθα τὴν παιδίσκη· [13] καὶ πρότερον δὲ μεθύων εἶλκες αὐτήν». καὶ γὰρ μὲν ἐγέλων, ἐκείνη δὲ ἀναστᾶσα καὶ ἀπιούσα προστίθησι τὴν θύραν, προσποιουμένη παίζειν, καὶ τὴν κλεῖν ἐφέλκεται. καὶ γὰρ τούτων οὐδὲν ἐνθυμούμενος οὐδ' ὑπο-

задоволен по моето доаѓање од село. Кога се раздени, таа дојде и ја отклучи вратата. Кога ја прашав зошто ноќеска вратите тропаа, рече дека ламбата кај детето згаснала, и дека потоа ја запалила од соседите. Јас молчев и сметав дека е така. Но ми текна, мажи, дека таа си го имаше напудрено лицето и покрај тоа што немаше ниту триесет дена откако умре брат ѝ. Сепак, ниту за тоа не реков ништо, [15] но излегов молчејќи.

По овој настан, мажи, помина временски период во кој јас не бев свесен за моите неволји. Но ми пријде една постара жена, која беше пратена од некоја жена што и самата била заведена од него, како што подоцна слушнав. Таа жена била налутена и се сметала за изневерена, бидејќи веќе не ја посетувал редовно, а таа го држела под око сè додека не открила што е причината.

[16] Така, ми пријде старата близу мојата куќа каде што набљудуваше и рече: „Еуфилете, не ти приоѓам поради никаква желба за мешање во твоите работи (полупраγμοσύνη). Мажот што те навредува тебе и твојата жена се погоди да е и наш непријател. Ако ја фатиш слугинката што

νοῶν [14] ἐκάθευδον ἄσμενος, ἦκων ἐξ ἀγροῦ. ἐπειδὴ δὲ ἦν πρὸς ἡμέραν, ἦκεν ἐκείνη καὶ τὴν θύραν ἀνέωξεν. ἐρομένου δέ μου τί αἱ θύραι νύκτωρ ψοφοῖεν, ἔφασκε τὸν λύχνον ἀποσβεσθῆναι τὸν παρὰ τῷ παιδίῳ, εἶτα ἐκ τῶν γειτόνων ἐνάψασθαι. ἐσιώπων ἐγὼ καὶ ταῦτα οὕτως ἔχειν ἡγούμην. ἔδοξε δέ μοι, ὦ ἄνδρες, τὸ πρόσωπον ἐψίμου θιῶσθαι, τοῦ ἀδελφοῦ τεθνεῶτος οὐπω τριᾶκονθ' ἡμέρας· ὅμως δ' οὐδ' οὕτως οὐδὲν εἰπὼν περὶ τοῦ πράγματος [15] ἐξεληθὼν ὠχόμην ἔξω σιωπῆ.

Μετὰ δὲ ταῦτα, ὦ ἄνδρες, χρόνου μεταξὺ διαγενομένου καὶ ἐμοῦ πολὺ ἀπολελειμμένου τῶν ἐμαυτοῦ κακῶν, προσέρχεται μοί τις πρεσβῦτις ἄνθρωπος, ὑπὸ γυναικὸς ὑποπεμφθεῖσα ἦν ἐκεῖνος ἐμοίχευεν, ὡς ἐγὼ ὕστερον ἤκουον· αὕτη δὲ ὀργιζομένη καὶ ἀδικεῖσθαι νομίζουσα, ὅτι οὐκέτι ὁμοίως ἐφοίτα παρ' αὐτήν, ἐφύλαττεν ἕως ἐξηῦρεν ὅ τι εἴη τὸ αἴτιον.

[16] προσελθοῦσα οὖν μοι ἐγγὺς ἢ ἄνθρωπος τῆς οἰκίας τῆς ἐμῆς ἐπιτηροῦσα, «Εὐφίλητε» ἔφη «μηδεμιᾶ πολυπραγμοσύνη προσεληλυθέναι με νόμιζε πρὸς σέ· ὁ γὰρ ἀνὴρ ὁ ὑβρίζων εἰς σέ καὶ τὴν σὴν γυναῖκα ἐχθρὸς ὢν ἡμῖν τυγχάνει. ἐὰν οὖν λάβης τὴν θεράπαιναν τὴν εἰς ἀγορὰν

оди на пазар и ви служи, испрашај ја со мачење и сè ќе разбереш“. Продолжувајќи рече: „Ератостен од Оа е тој што го прави ова, кој не само што ја расипа твојата жена но и многу други. Таква вештина [17] има“. Тоа го кажа, мажи, и замина, а јас веднаш се вознемирих. Сè ми се врати во умот, и бев полн со сомнеж, земајќи предвид како бев заклучен во собата, па се присетив дека таа ноќ тропаше и внатрешната и надворешната врата, што никогаш не се случило, и ми текна како жена ми беше напудрена. Сето ова ми се врати во главата, и бев полн со [18] сомнеж. Кога се вратив дома, ѝ заповедав на слуѓинката да оди со мене на пазар, но ја одведов во куќата на близок пријател и ѝ реков дека сум дознал за сè што се случува во куќата. Реков: „Имаш да одбереш од две работи која ја сакаш, дали да бидеш камшикувана и фрлена во мелница и никогаш да не престанат да ти се случуваат такви неволји, или да ја кажеш целата вистина и да не претрпиш никакво зло, но да ти простам за тоа што згреши. Немој да лажеш, туку кажи ја целата вистина“. [19] Таа отпрвин одрекуваше и повела да ѝ правам што сакам, зашто ништо не знаела. Но кога јас ѝ го спомнав Ератостен и реков дека тој е

βαδίζουσιν καὶ διακονοῦσιν ὑμῖν καὶ βασανίσης, ἅπαντα πεύσῃ». «ἔστι δ'» ἔφη «Ἐρατοσθένης Ὁῆθεν ὁ ταῦτα πράττων, ὃς οὐ μόνον τὴν σὴν γυναῖκα διέφθαρκεν ἀλλὰ καὶ ἄλλας πολλὰς ταύτην γὰρ [τὴν] τέχνην [17] ἔχει». ταῦτα εἰποῦσα, ὧ ἄνδρες, ἐκείνη μὲν ἀπηλλάγη, ἐγὼ δ' εὐθέως ἐταραττόμην, καὶ πάντα μου εἰς τὴν γνώμην εἰσῆει, καὶ μεστὸς ἦν ὑποψίας, ἐνθυμούμενος μὲν ὡς ἀπεκλήσθην ἐν τῷ δωματίῳ, ἀναμιμνησκομένος δὲ ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐψόφει ἡ μέταυλος θύρα καὶ ἡ αὐλειος, ὃ οὐδέποτε ἐγένετο, ἔδοξέ τέ μοι ἡ γυνὴ ἐψιμυθῶσθαι. ταῦτά μου πάντα εἰς τὴν γνώμην εἰσῆει, καὶ μεστὸς ἦν [18] ὑποψίας. ἐλθὼν δὲ οἴκαδε ἐκέλευον ἀκολουθεῖν μοι τὴν θεράπαιναν εἰς τὴν ἀγοράν, ἀγαγὼν δ' αὐτὴν ὡς τῶν ἐπιτηδείων τινὰ ἔλεγον ὅτι ἐγὼ πάντα εἶην πεπυσμένος τὰ γιγνόμενα ἐν τῇ οἰκίᾳ· «σοὶ οὖν» ἔφη «ἔξεστι δυοῖν ὀπότερον βούλει ἐλέσθαι, ἢ μαστιγωθεῖσαν εἰς μύλωνα ἐμπεσεῖν καὶ μηδέποτε παύσασθαι κακοῖς τοιοῦτοις συνεχομένην, ἢ κατεμποῦσαν ἅπαντα τὰληθῆ μηδὲν παθεῖν κακόν, ἀλλὰ συγγνώμης παρ' ἐμοῦ τυχεῖν τῶν ἡμαρτημένων. ψεύση δὲ μηδὲν, ἀλλὰ πάντα τὰληθῆ λέγε». [19] καὶ ἐκείνη τὸ μὲν πρῶτον ἔξαρονος ἦν, καὶ ποιεῖν ἐκέλευεν ὅ τι βούλομαι· οὐδὲν

оној што ја посетува жена ми, се вчудовиде претпоставувајќи дека јас знам точно сè. Тогаш веќе падна пред моите колена и при-ми ветување од мене дека нема [20] да настрада. Прво го обвини него дека ѝ пришил по погребот, а потоа дека таа на крајот му ста-нала гласник, а дека онаа⁸ со те-кот на времето му поткликнала; [потоа ми кажа] на какви начини влегувал дома, дека на Тезмофо-рији⁹, додека јас бев на село, [же-на ми] отишла во храмот со мај-ка му на оној. Таа раскажа детал-но и за другите работи како се случиле. [21] Кога кажа сè, јас ѝ реков: „Гледај никој да не дознае за овие работи. Инаку, ништо не-ма да важи од она за што се со-гласив. Барам ти да ми ги пока-жеш овие работи на дело (ἐπ' αὐτοφώρῳ)¹⁰. Имено, мене не ми се потребни зборови, туку [са-кам] да ги видам на дело, докол-ку [22] е така“. Се согласи тоа да го направи.

Потоа поминаа четири или пет дена, ... за што јас ќе ви по-кажам со силни докази. Но прво

γὰρ εἰδέναι· ἐπειδὴ δὲ ἐγὼ ἐμνή-σθην Ἐρατοσθένους πρὸς αὐτήν, καὶ εἶπον ὅτι οὗτος ὁ φοιτῶν εἶη πρὸς τὴν γυναῖκα, ἐξεπλάγη ἠγησαμένη με πάντα ἀκριβῶς ἐγνωκέναί. καὶ τότε ἤδη πρὸς τὰ γόνατά μου πεσοῦσα, καὶ πίστιν παρ' ἐμοῦ λαβοῦσα μηδὲν [20] πείσεσθαι κακόν, κατηγορεῖ πρῶτον μὲν ὡς μετὰ τὴν ἐκφο-ρὰν αὐτῇ προσίοι, ἔπειτα ὡς αὐτῇ τελευτῶσα εἰσαγγεῖλει καὶ ὡς ἐκείνη τῷ χρόνῳ πεισθεῖη, καὶ τὰς εἰσόδους οἷς τρόποις προσι-εῖτο, καὶ ὡς Θεσμοφορίοις ἐμοῦ ἐν ἀγρῷ ὄντος ᾤχετο εἰς τὸ ἱερόν μετὰ τῆς μητρὸς τῆς ἐκείνου· καὶ τᾶλλα τὰ γενόμενα πάντα ἀκρι-βῶς διηγήσατο. [21] ἐπειδὴ δὲ πάντα εἶρητο αὐτῇ, εἶπον ἐγὼ, «ὅπως τοίνυν ταῦτα μηδεὶς ἀν-θρώπων πεύσεται· εἰ δὲ μή, οὐδὲν σοι κύριον ἔσται τῶν πρὸς ἔμ' ὠμολογημένων. ἀξιῶ δέ σε ἐπ' αὐτοφώρῳ ταῦτά μοι ἐπιδειξαί· ἐγὼ γὰρ οὐδὲν δέομαι λόγων, ἀλλὰ τὸ ἔργον φανερόν γενέ-σθαι, εἴπερ [22] οὕτως ἔχει». ὠμολόγει ταῦτα ποιήσειν.

Καὶ μετὰ ταῦτα διεγένοντο ἡμέραι τέτταρες ἢ πέντε, ... ὡς ἐγὼ μεγάλοις ὑμῖν τεκμηρίοις

⁸ Жена му.

⁹ Тезмофории е празник што го празнувале жените во чест на божицата Деметра. Присуството на мажите било забрането на овој празник.

¹⁰ In flagrante delicti.

сакам да раскажам што се случи последниот ден. [Има еден] Со-страт [што] ми беше близок при-јател. Го пресретнав на зајдисон-це, кога се враќаше од поле. Зна-ев дека, ако тогаш се врати дома, нема да начека ништо [за јадење] од домашните, па настојував да вечераме заедно. Дојдовме дома кај [23] мене, се качивме на гор-ниот кат и вечеравме. Кога се на-јаде убаво, тој си тргна и замина дома, а јас отидов на спиење. А Ератостен, мажи, влегол, па слу-гинката ме разбуди веднаш, ми кажа дека е внатре. Јас ѝ реков да се погрижи за вратата, а јас, мол-кум симнувајќи се, излегов. Оти-дов кај еден [пријател, потем] кај друг, едни ги најдов дома, други не беа [24] во градот. Собрав [со мене] колку можев од тие што беа присутни и тргнав. Откако зедовме факли од најблискиот дуќан, влеговме. Вратата беше отворена и подготвена од девој-ката. Ја турнавме вратата на соба-та и оние што влеговме први го видовме него како уште лежи по-крај жена ми, а оние [25] [што влегоа] подоцна [го видоа] во креветот како стои гол. А јас, мажи, мавајќи го, го турнав долу, му ги свиткав рацете и му ги вр-зав одзади, па го прашав зошто направил престап (ύβρίζω) вле-гувајќи во мојата куќа. Тој се со-гласи дека е виновен и ме пре-

ἐπιδείξω. πρῶτον δὲ διηγήσα-σθαι βούλομαι τὰ πρᾶχθέντα τῆ τελευταία ἡμέρα. Σώστρατος ἦν μοι ἐπιτήδειος καὶ φίλος. τούτῳ ἡλίου δευκότος ἰόντι ἐξ ἀγροῦ ἀπήντησα. εἰδὼς δ' ἐγὼ ὅτι τηνι-καῦτα ἀφιγμένος οὐδὲν [ἄν] κα-ταλήψοιτο οἴκοι τῶν ἐπιτηδείων, ἐκέλευον συνδειπνεῖν· καὶ ἐλθόν-τες οἴκαδε ὡς [23] ἐμέ, ἀναβάντες εἰς τὸ ὑπερῶν ἐδειπνοῦμεν. ἐπειδὴ δὲ καλῶς αὐτῷ εἶχεν, ἐκεῖ-νος μὲν ἀπιὼν ὄχρητο, ἐγὼ δ' ἐκά-θειυον. ὁ δ' Ἐρατοσθένης, ὃ ἄν-δρες, εἰσέρχεται, καὶ ἡ θεράπαι-να ἐπεγείρασα με εὐθύς φράζει ὅτι ἔνδον ἐστί. κάγῳ εἰπὼν ἐκείνη ἐπιμελεῖσθαι τῆς θύρας, καταβάς σιωπῇ ἐξέρχομαι, καὶ ἀφικνοῦμαι ὡς τὸν καὶ τόν, καὶ τοὺς μὲν <οὐκ> ἔνδον κατέλαβον, τοὺς δὲ οὐδ' [24] ἐπίδημοῦντας ἠῦρον. παραλαβὼν δ' ὡς οἶόν τε ἦν πλείστους ἐκ τῶν παρόντων ἐβάδιζον. καὶ δᾶδας λαβόντες ἐκ τοῦ ἐγγύτατα καπηλείου εἰσερ-χόμεθα, ἀνεωγμένης τῆς θύρας καὶ ὑπὸ τῆς ἀνθρώπου παρε-σκευασμένης. ὥσαντες δὲ τὴν θύραν τοῦ δωματίου οἱ μὲν πρῶτοι εἰσιόντες ἔτι εἶδομεν αὐτὸν κατακείμενον παρὰ τῆ γυ-ναικί, οἱ δ' [25] ὕστερον ἐν τῇ κλίνῃ γυμνὸν ἐστηκότα. ἐγὼ δ', ὃ ἄνδρες, πατάξας καταβάλλω αὐτόν, καὶ τῷ χειρὶ περιαγαγὼν εἰς τοῦπισθεν καὶ δῆσας ἡρώτων διὰ τί ὑβρίζει εἰς τὴν οἰκίαν τὴν

колнуваше и молеше да не го убивам, туку да се откупи [26] со пари. А јас му реков: „Нема јас да те убијам, туку законот на овој град, кого ти го прекрши и го сметаше за помалку важен од твоите задоволства, па одбра поскоро да го сториш ова криминално дело (ἀμάρτημα) кон жена ми и кон моите деца одошто да им се покориш на законите и [27] да бидеш пристоен“. Така, мажи, него го погоди токму она што законите го пропишуваат за тие што прават такви работи; тој не беше довлечкан од улица, ниту, пак, избега кај огништето¹¹, како што велат тие¹². Како би можел, кога тој беше удрен во спалната и падна веднаш, а јас му ги свиткав одзади неговите раце, а внатре беа толку луѓе на кои тој не можеше да им избега, а немаше ниту нож ниту стап ниту нешто друго [28] со што би се одбранил од оние што влегоа. Туку, мажи, мислам дека и вие знаете дека оние што прават неправедни работи не се согласуваат дека непријателите ја зборуваат вистината, но самите лажат и смислуваат такви начини за предизвикување гнев кај слушателите

ἐμὴν εἰσιών. κάκεῖνος ἀδικεῖν μὲν ὡμολόγει, ἦντεβόλει δὲ καὶ ἰκέτευε μὴ ἀποκτεῖναι ἀλλ' ἀργύριον [26] πράξασθαι. ἐγὼ δ' εἶπον ὅτι «οὐκ ἐγὼ σε ἀποκτενῶ, ἀλλ' ὁ τῆς πόλεως νόμος, ὃν σὺ παραβαίνων περὶ ἐλάττονος τῶν ἡδονῶν ἐποιήσω, καὶ μᾶλλον εἴλου τοιοῦτον ἀμάρτημα ἐξαμαρτάνειν εἰς τὴν γυναῖκα τὴν ἐμὴν καὶ εἰς τοὺς παῖδας τοὺς ἐμοὺς ἢ τοῖς νόμοις πείθεσθαι καὶ [27] κόσμιος εἶναι». οὕτως, ὧ ἄνδρες, ἐκεῖνος τούτων ἔτυχεν ὧνπερ οἱ νόμοι κελεύουσι τοὺς τὰ τοιαῦτα πράττοντας, οὐκ εἰσαρπασθεῖς ἐκ τῆς ὁδοῦ, οὐδ' ἐπὶ τὴν ἐστίαν καταφυγών, ὥσπερ οὗτοι λέγουσι πῶς γὰρ ἂν, ὅστις ἐν τῷ δωματίῳ πληγεῖς κατέπεσεν εὐθύς, περιέστρεψα δ' αὐτοῦ τὰ χεῖρε, ἔνδον δὲ ἦσαν ἄνθρωποι τοσοῦτοι, οὓς διαφυγεῖν οὐκ ἐδύνατο, οὔτε σίδηρον οὔτε ξύλον οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἔχων, [28] ὧ τοὺς εἰσελθόντας ἂν ἡμύνατο. ἀλλ', ὧ ἄνδρες, οἶμαι καὶ ὑμᾶς εἰδέναи ὅτι οἱ μὴ τὰ δίκαια πράττοντες οὐχ ὁμολογοῦσι τοὺς ἐχθροὺς λέγειν ἀληθῆ, ἀλλ' αὐτοὶ ψευδόμενοι καὶ τὰ τοιαῦτα μηχανώμενοι ὀργὰς τοῖς ἀκούουσι κατὰ τῶν τὰ δίκαια πράττον-

¹¹ Барајќи заштита од Хестија (божица на домашното огниште). Се смета за верски престап да се убие некој кај домашното огниште.

¹² Тужителите.

против оние што праведно постапуваат. Но прво, прочитај го законот¹³.

ЗАКОН¹⁴

[29] Не оспоруваше, мажи, туку се согласи дека е виновен и ме преколнуваше и молеше да не го убивам; беше подготвен да се искупи со пари. Јас, пак, не се согласив со неговиот предлог, бидејќи ценив дека законот на градот е позначаен. Поради тоа ја прифатив таа казна (дίκη) што вие ја наредивте сметајќи ја за најправедна за луѓе што извршуваат такви работи.

Нека пристапат моите сведоци за овие работи.

СВЕДОЦИ¹⁵

[30] Прочитај ми го и тој закон што се наоѓа на столбот на Ареопагот.

ЗАКОН¹⁶

Слушате, мажи, дека и во са-

των παρασκευάζουσι. Πρῶτον μὲν οὖν ἀνάγνωθι τὸν νόμον.

NOMOS

[29] Οὐκ ἠμφεσβήτη, ὦ ἄνδρες, ἀλλ' ὡμολόγει ἀδικεῖν, καὶ ὅπως μὲν μὴ ἀποθάνῃ ἠντεβόλει καὶ ἰκέτευεν, ἀποτίνειν δ' ἔτοιμος ἦν χρήματα. ἐγὼ δὲ τῷ μὲν ἐκείνου τιμήματι οὐ συνεχώρουν, τὸν δὲ τῆς πόλεως νόμον ἡξίου εἶναι κυριώτερον, καὶ ταύτην ἔλαβον τὴν δίκην, ἣν ὑμεῖς δικαιοτάτην εἶναι ἡγησάμενοι τοῖς τὰ τοιαῦτα ἐπιτηδεύουσιν ἐτάξατε.

Καί μοι ἀνάβητε τούτων μάρτυρες.

MARTYRES

[30] Ἀνάγνωθι δέ μοι καὶ τοῦτον τὸν νόμον <τὸν> ἐκ τῆς στήλης τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου.

NOMOS

Ἀκούετε, ὦ ἄνδρες, ὅτι αὐτῷ

¹³ Со закон е преведен грчкиот збор νόμος, кој, исто така, може да има апстрактно значење на право.

¹⁴ Овде е даден простор на некој вработен да го прочита законот, како што е вообичаено на вакви рочишта. Самиот закон не е цитиран во текстот, туку Еуфилет го коментира потоа.

¹⁵ Овој простор во говорот е предвиден за сведоците. Се разбира, нивниот текст не е забележан.

¹⁶ Простор за читање на законот.

миот суд кај Ареопагот, каде што од времето на нашите предци, па сè до наше време е одредено да се извршуваат судењата за убиство, изречно е кажано дека не треба да се осуди за убиство маж што ќе фати прељубник (μοιχός) до својата жена [31] (ἐπι δάμαρτι) и ќе ја стори оваа одмазда [sc. *убиство*]. Законодавецот (ὁ νομοθέτης)¹⁷ толку многу бил убеден дека ова е оправдано кога се работи за законски мажените жени¹⁸, така што истата казна ја востановил и за незаконските жени (παλλακή), кои имаат помала важност. Сепак, јасно е дека, ако [законодавецот] имал некоја поголема казна (τιμωρία)¹⁹ за законските жени, ќе ја поставел. Ама бидејќи не можел да размисли посурова [казна] од оваа [sc. *смрт*], истата ја предвидел и за незаконските жени.

Прочитај ми го и тој закон.

ЗАКОН

[32] Слушате, мажи, што наредува [законот]? Ако некој насилла осрамоти (αἰσχύνω βία)²⁰ сло-

τῷ δικαστηρίῳ τῷ ἐξ Ἀρείου πάγου, ᾧ καὶ πάτριόν ἐστι καὶ ἐφ' ἡμῶν ἀποδέδοται τοῦ φόνου τὰς δίκας δικάζειν, διαρρήδην εἴρηται τούτου μὴ καταγιγνώσκειν φόνον, ὅς ἂν ἐπὶ δάμαρτι τῇ [31] ἑαυτοῦ μοιχὸν λαβὼν ταύτην τὴν τιμωρίαν ποιήσεται. καὶ οὕτω σφόδρα ὁ νομοθέτης ἐπὶ ταῖς γαμεταῖς γυναιξὶ δίκαια ταῦτα ἡγήσατο εἶναι, ὥστε καὶ ἐπὶ ταῖς παλλακαῖς ταῖς ἐλάττονος ἀξίαις τὴν αὐτὴν δίκην ἐπέθηκε. καίτοι δῆλον ὅτι, εἴ τινα εἶχε ταύτης μείζω τιμωρίαν ἐπὶ ταῖς γαμεταῖς, ἐποίησεν ἄν. νῦν δὲ οὐχ οἰός τε ὢν ταύτης ἰσχυροτέραν ἐπ' ἐκείναις ἐξευρεῖν, τὴν αὐτὴν καὶ ἐπὶ ταῖς παλλακαῖς ἤξιώσε γίνεσθαι.

Ανάγνωθι δέ μοι καὶ τοῦτον τὸν νόμον.

NOMOS

[32] Ακούετε, ᾧ ἄνδρες, ὅτι κελεύει, ἐάν τις ἄνθρωπον ἐλεύθερον ἢ παῖδα αἰσχύνῃ βία, δι-

¹⁷ Драконт.

¹⁸ Законска жена, граѓанка на Атина што склучила правовалиден брак.

¹⁹ Поголема казна од убиството. Но бидејќи нема поголема казна од убиството, тој решил тоа да се однесува и на вонбрачните жени.

²⁰ Силува.

боден човек или дете, тој ќе плати двојна отштета (βλάβη). Ако [насила осрамоти] жена, тогаш, во случаите каде што е дозволено да биде убиен, ќе биде засегнат од истата [казна]. Значи, мажи, [законодавецот] сметал дека оние што силуваат заслужуваат помала казна одошто оние што заведуваат (πείσαντες), бидејќи вторите ги осудува на смрт, а за првите предвидува [33] двојна отштета, сметајќи дека тие што силуваат се мразени од оние што се повредени, а оние што заведуваат на тој начин им ги расипуваат душите на [жртвите], така што се зближуваат со тугите жени повеќе одошто тие со своите мажи. На тој начин целото домаќинство станува под нивна контрола, а што се однесува за децата, нејасно е чии се: дали се на мажот или на прељубникот. Поради ова законот предвидува [34] казната да им биде смрт.

Според тоа, мажи, мене законите не само што ме оправдуваат туку и ми наредуваат да ја извршам оваа казна. Од вас зависи дали [законите] треба да бидат важечки или [35] вредни за ништо. Јас мислам дека поради ова секој град си ги востановува законите: ако се двоумиме за некои работи, раководејќи се според нив [sc. законите], да испита-

λῆν τὴν βλάβην ὀφείλειν· ἐὰν δὲ γυναῖκα, ἐφ' αἴσπερ ἀποκτείνειν ἔξεστιν, ἐν τοῖς αὐτοῖς ἐνέχεσθαι οὕτως, ὧ ἄνδρες, τοὺς βιαζομένους ἐλάττονος ζημίας ἀξίους ἠγήσατο εἶναι ἢ τοὺς πείθοντας· τῶν μὲν γὰρ θάνατον κατέγνω, τοῖς δὲ διπλὴν [33] ἐποίησε τὴν βλάβην, ἠγούμενος τοὺς μὲν διαπραττομένους βία ὑπὸ τῶν βιασθέντων μισεῖσθαι, τοὺς δὲ πείσαντας οὕτως αὐτῶν τὰς ψυχὰς διαφθείρειν, ὥστ' οἰκειότερας αὐτοῖς ποιεῖν τὰς ἀλλοτρίας γυναῖκας ἢ τοῖς ἀνδράσι, καὶ πᾶσαν ἐπ' ἐκείνοις τὴν οἰκίαν γεγονέναι, καὶ τοὺς παῖδας ἀδήλους εἶναι ὀποτέρων τυγχάνουσιν ὄντες, τῶν ἀνδρῶν ἢ τῶν μοιχῶν. ἀνθ' ὧν ὁ τὸν νόμον τιθεὶς [34] θάνατον αὐτοῖς ἐποίησε τὴν ζημίαν.

Ἐμοῦ τοίνυν, ὧ ἄνδρες, οἱ μὲν νόμοι οὐ μόνον ἀπεγνωκότες εἰσὶ μὴ ἀδικεῖν, ἀλλὰ καὶ κεκελευκότες ταύτην τὴν δίκην λαμβάνειν· ἐν ὑμῖν δ' ἐστὶ πότερον χρὴ τούτους ἰσχυροὺς ἢ [35] μηδενὸς ἀξίους εἶναι. ἐγὼ μὲν γὰρ οἶμαι πάσας τὰς πόλεις διὰ τοῦτο τοὺς νόμους τίθεσθαι, ἵνα περὶ ὧν ἂν πραγμάτων ἀπορῶμεν, παρὰ τούτους ἐλθόντες

ме што треба да правиме. Имено, законите, во врска со вакви ситуации, им порачуваат на тие што се онеправдани да ја преземат оваа казна. [36] Сметам дека имате исто мислење со нив [sc. законите]. Инаку ќе им дадете таква слобода на прељубниците што и крадците ќе ги поттикнете да се наречат прељубници, добро знаејќи дека, ако си ја преземат таа вина на себе и кажат дека влегле во туѓи куќи заради тоа [sc. прељубништво], никој од нив не ќе биде допрен. Сите ќе знаат дека ќе треба да се збогуваме со законите за прељубништво (моиχεία) и да се плашме од вашиот глас. Имено тој [вашиот глас] има најголем авторитет од сè во градов.

[37] Имајте [го] предвид [ова], мажи; ме обвинуваат дека тој ден сум ѝ заповедал на слугинката да го доведе момчето. А јас, мажи, би можел да се сметам за праведен на кој било начин постапувајќи [38] за да го фатам оној што ја расипува мојата жена. Имено, ако сум ѝ заповедал [на слугинката] да го доведе [момчето], кога само зборови биле изречени, а ништо не се случило, би бил виновен. Но ако тој веќе извршил сè, доаѓајќи честопати во мојата куќа, а јас ги искористам сите можни средства за

σκεψόμεθα ὅ τι ἡμῖν ποιητέον ἐστίν. οὗτοι τοίνυν περὶ τῶν τοιούτων τοῖς ἀδικουμένοις τοιαύτην δίκην λαμβάνειν παρακαλεύονται. [36] οἷς ὑμᾶς ἀξιῶ τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχειν· εἰ δὲ μή, τοιαύτην ἄδειαν τοῖς μοιχοῖς ποιήσετε, ὥστε καὶ τοὺς κλέπτας ἐπαρεῖτε φάσκειν μοιχοὺς εἶναι, εὖ εἰδότας ὅτι, ἐὰν ταύτην τὴν αἰτίαν περὶ ἑαυτῶν λέγωσι καὶ ἐπὶ τούτῳ φάσκωσιν εἰς τὰς ἀλλοτρίας οἰκίας εἰσιέναι, οὐδεὶς αὐτῶν ἄψεται. πάντες γὰρ εἴσονται ὅτι τοὺς μὲν νόμους τῆς μοιχείας χαίρειν ἔαν δεῖ, τὴν δὲ ψῆφον τὴν ὑμετέραν δεδιέναι· αὕτη γὰρ ἐστὶ πάντων τῶν ἐν τῇ πόλει κυριωτάτη.

[37] Σκέψασθε δέ, ὦ ἄνδρες· κατηγοροῦσι γὰρ μου ὡς ἐγὼ τὴν θεράπαιναν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ μετελθεῖν ἐκέλευσα τὸν νεανίσκον. ἐγὼ δέ, ὦ ἄνδρες, δίκαιον μὲν ἂν ποιεῖν ἡγούμην ὠτινιούν τρόπῳ τὸν τὴν γυναῖκα τὴν [38] ἐμὴν διαφθειράντα λαμβάνων· εἰ μὲν γὰρ λόγων εἰρημένων ἔργου δὲ μηδενὸς γεγεννημένου μετελθεῖν ἐκέλευον ἐκείνον, ἡδίκουν ἄν· εἰ δὲ ἤδη πάντων διαπεπραγμένων καὶ πολλάκις εἰσεληλυθότος εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἐμὴν ὠτινιούν τρόπῳ ἐλάμβανον αὐτόν, σῶφρον' ἂν ἑμαυτὸν ἡγούμην·

да го фатам, тогаш се сметам себеси за разумен. [39] Но имајте предвид дека за овие работи исто така лажат. Лесно ќе познаете од следново. Како што ви кажав и претходно, мажи, Сострат ми беше пријател, со кого бевме блиски, кого го сретнав од полето на зајдисонце и заедно вечеравме, а потоа, кога убаво се најаме, тој тргна и си замина. [40] Сепак, пред сè, мажи, добро размислете: ако таа ноќ јас сум му смислил заговор на Ератостен, нели би ми било подобро да вечерам на друго место одошто да донесам дома гостин да вечераме заедно? Така тој [прељубникот] полесно би се решил да влезе во куќата. Потоа, дали мислите дека јас би го оставил другарот со кого вечерав да си замине и да ме остави сам без поддршка (џермос) [ако спремав заговор], или би му заповедал нему да останане за да [41] го казниме заедно прељубникот? Потоа, мажи, нели ви се чини дека требало преку ден да им јавам на блиските пријатели и да им наложам да се соберат во куќата на некој од пријателите што живее најблиску [ако спремав заговор], а не да трчам наоколу ноќно време откако сум разбрал [дека Ератостен дошол], не знаејќи кого [од пријателите] ќе најдам дома, а кого надвор? Отидов кај Хармодиј и кај

[39] σκέψασθε δὲ ὅτι καὶ ταῦτα ψεύδονται· ῥαδίως δὲ ἐκ τῶνδε γνώσεσθε. ἐμοὶ γάρ, ὦ ἄνδρες, ὅπερ καὶ πρότερον εἶπον, φίλος ὢν Σώστρατος καὶ οἰκείως διακείμενος ἀπαντήσας ἐξ ἀγροῦ περὶ ἡλίου δυσμᾶς συνεδείπνει, καὶ ἐπειδὴ καλῶς εἶχεν αὐτῶ, ἀπιὼν ὄχετο. [40] καίτοι πρῶτον μὲν, ὦ ἄνδρες, ἐνθυμήθητε· [ὅτι] εἰ ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐγὼ ἐπεβούλευον Ἐρατοσθένει, πότερον ἦν μοι κρεῖττον αὐτῶ ἐτέρωθι δειπνεῖν ἢ τὸν συνδειπνήσοντά μοι εἰσαγαγεῖν; οὕτω γάρ ἂν ἦττον ἐτόλμησεν ἐκεῖνος εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν. εἶτα δοκῶ ἂν ὑμῖν τὸν συνδειπνοῦντα ἀφείς μόνος καταλειφθῆναι καὶ ἔρημος γενέσθαι, ἢ κελεύειν ἐκεῖνον μένειν, ἵνα μετ' ἐμοῦ τὸν [41] μοιχὸν ἐτιμωρεῖτο; ἔπειτα, ὦ ἄνδρες, οὐκ ἂν δοκῶ ὑμῖν τοῖς ἐπιτηδείοις μεθ' ἡμέραν παραγαγεῖλαι, καὶ κελεῦσαι αὐτοὺς συλλεγῆναι εἰς οἰκίαν <του> τῶν φίλων τῶν ἐγγυτάτῳ, μᾶλλον ἢ ἐπειδὴ τάχιστα ἠσθόμην τῆς νυκτὸς περιτρέχειν, οὐκ εἰδὼς ὄντινα οἴκοι καταλήψομαι καὶ ὄντινα ἔξω; καὶ ὡς Ἀρμόδιον μὲν καὶ τὸν δεῖνα ἦλθον οὐκ ἐπιδημοῦντας (οὐ γὰρ ἦδειν), ἐτέρους δὲ οὐκ ἔνδον ὄντας [42] κατέλαβον, οὕς δ' οἷός τε ἦν λαβῶν ἐβάδιζον. Καίτοιγε εἰ προήδειν, οὐκ ἂν δοκῶ ὑμῖν καὶ θεράποντας παρασκευάσασθαι καὶ τοῖς

еден друг, но беа надвор од градот (не знаев), но начекав и други што не [42] беа дома, на коишто наидов додека одев. Како и да е, ако знаев претходно, дали ви се чини дека немаше да се снабдам со слуги да им јавам на пријателите за да влезам најбезбедно внатре самиот (од кај би знаел дали и тој нема оружје?), за да ја извршам казната пред најголем број сведоци? А јас всушност ништо не знаев што ќе се случи таа ноќ, така што бев со тие што ги начекав.

Нека пристапат моите сведоци за овие работи.

СВЕДОЦИ

[43] Ги слушнавте сведоците, мажи. Но испитајте се сами за оваа работа на следниов начин. Запрашајте се дали меѓу мене и Ератостен некогаш имало непријателство, освен ова. Нема да откриете никакво [непријателство]. [44] Тој ниту со клеветење сакал јавна тужба да ми наметне²¹, ниту направил обид да ме исфрли од градот, ниту ми поднел приватна тужба, ниту дознал за некаква неправда поради која јас, плашејќи се некој да не дознае,

φίλοις παραγγεῖλαι, ἵν' ὡς ἀσφαλίστατα μὲν αὐτὸς εἰσῆειν (τί γὰρ ἦδειν εἴ τι κακείνος εἶχε σιδήριον;), ὡς μετὰ πλείστων δὲ μαρτύρων τὴν τιμωρίαν ἐποιούμην; νῦν δ' οὐδὲν εἰδὼς τῶν ἐσομένων ἐκείνη τῇ νυκτί, οὐς οἴος τε ἦν παρέλαβον.

Καί μοι ἀνάβητε τούτων μάρτυρες.

ΜΑΡΤΥΡΕΣ

[43] Τῶν μὲν μαρτύρων ἀκηκόατε, ὧ ἄνδρες· σκέψασθε δὲ παρ' ὑμῖν αὐτοῖς οὕτως περὶ τούτου τοῦ πράγματος, ζητοῦντες εἴ τις ἐμοὶ καὶ Ἐρατοσθένει ἔχθρα πώποτε [44] γεγένηται πλὴν ταύτης. οὐδεμίαν γὰρ εὐρήσετε. οὔτε γὰρ συκοφαντῶν γραφάς με ἐγράψατο, οὔτε ἐκβάλλειν ἐκ τῆς πόλεως ἐπεχείρησεν, οὔτε ἰδίας δίκας ἐδικάζετο, οὔτε συνήδει κακὸν οὐδὲν ὃ ἐγὼ δεδιῶς μὴ τις πύθεται ἐπεθύμουν αὐτὸν ἀπολέσαι, οὔτε εἰ ταῦτα διαπραξαί-

²¹ Прави контраст: Ератостен ниту го исклеветил Еуфилет за да му биде поднесена некогаш јавна тужба (γραφή) од страна на државата, ниту му поднел приватна тужба (δίκη).

посакував него да го убијам; дури и да сум го направил тоа, не се надевав да извлечам пари од каде било. Зашто има некои што [45] поради вакви работи им смислуваат смрт на други. Навистина меѓу нас се нема случено никаква расправија или кавга во пијана состојба, или некаков друг спор; имено, ниту сум го видел некогаш човекот, освен таа ноќ. Зошто всушност би сакал јас да се изложувам на таква опасност, освен ако не [46] ја претрпев најголемата неправда од него? И зошто го сторив безбожниот чин откако самиот повикав сведоци? Бидејќи ако посакав незаконски да го убијам, можеше и никој од нив да не знае²².

[47] Значи, мажи, сметам дека оваа одмазда не е само моја лична [придобивка] туку на целиот град. Зашто оние што прават такви работи, кога ќе видат какви награди ги чекаат за таквите грешки, помалку ќе им грешат на другите, ако видат дека и вие го имате истото мислење. [48] Ако не, тогаш многу е подобро да се изгребат поставените закони, а да се востановат други, коишто ќе предвидуваат казни за оние мажи што си ги чуваат сво-

μην, ἠλπιζόν ποθεν χρήματα λήψεσθαι· ἔνιοι γὰρ τοιούτων [45] πραγμάτων ἔνεκα θάνατον ἀλλήλοις ἐπιβουλεύουσι. τοσούτου τοίνυν δεῖ ἢ λοιδορία ἢ παροινία ἢ ἄλλη τις διαφορὰ ἡμῖν γεγονέναι, ὥστε οὐδὲ ἑωρακῶς ἦν τὸν ἄνθρωπον πώποτε πλὴν ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτί. τί ἂν οὖν βουλόμενος ἐγὼ τοιοῦτον κίνδυνον ἐκινδύνευον, εἰ μὴ τὸ [46] μέγιστον τῶν ἀδικημάτων ἦν ὑπ' αὐτοῦ ἠδικημένος; ἔπειτα παρακαλέσας αὐτὸς μάρτυρας ἡσέβουν, ἐξόν μοι, εἶπερ ἀδίκως ἐπεθύμουν αὐτὸν ἀπολέσαι, μηδένα μοι τούτων συνειδένα;

[47] Ἐγὼ μὲν οὖν, ὦ ἄνδρες, οὐκ ἰδίαν ὑπὲρ ἑμαυτοῦ νομίζω ταύτην γενέσθαι τὴν τιμωρίαν, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀπάσης· οἱ γὰρ τὰ τοιαῦτα πράττοντες, ὀρῶντες οἷα τὰ ἄθλα πρόκειται τῶν τοιούτων ἀμαρτημάτων, ἦττον εἰς τοὺς ἄλλους ἐξαμαρτήσονται, ἐὰν καὶ ὑμᾶς ὀρῶσι τὴν αὐτὴν [48] γνώμην ἔχοντας. εἰ δὲ μὴ, πολὺ κάλλιον τοὺς μὲν κειμένους νόμους ἐξαλειψαί, ἐτέρους δὲ θεῖναι, οἵτινες τοὺς μὲν φυλάττοντας τὰς ἑαυτῶν γυναῖ-

²² Сака да каже, ако сакал да го убие незаконски, за што го товарат со тужбата сега, тој можел тоа да го стори и без да повикува сведоци.

ите жени, а на оние што сакаат со нив да згрешат ќе им обезбедат дозвола. [49] Би било многу поправедно така одошто граѓаните да бидат ставени во заседа од законите, коишто наредуваат, ако некој фати прељубник, да постапува со него како сака, додека судовите се уредени така што се пострашни за оние што се оштетени одошто за оние што прекршуваат закони обесчестувајќи туѓи жени. [50] Имено, јас сега сум во опасност да го изгубам и животот и имотот и сите други работи, бидејќи им се покорив на законите на градот.

καὶ ταῖς ζημίαις ζημιώσουσι, τοῖς δὲ βουλομένοις εἰς αὐτὰς ἀμαρτάνειν πολλὴν [49] ἄδειαν ποιήσουσι. πολὺ γὰρ οὕτω δικαιοτέρον ἢ ὑπὸ τῶν νόμων τοὺς πολίτας ἐνεδρεύεσθαι, οἱ κελεύουσι μὲν, ἐάν τις μοιχὸν λάβῃ, ὅτι ἂν οὖν βούληται χρῆσθαι, οἱ δ' ἀγῶνες δεινότεροι τοῖς ἀδικουμένοις καθεστήκασιν ἢ τοῖς παρὰ τοὺς νόμους τὰς ἀλλοτρίας καταισχύνουσι [50] γυναῖκας. ἐγὼ γὰρ νῦν καὶ περὶ τοῦ σώματος καὶ περὶ τῶν χρημάτων καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων κινδυνεύω, ὅτι τοῖς τῆς πόλεως νόμοις ἐπειθόμην.

Преводот е правен според изданието:

Lysias, with an English translation by W. R. M. Lamb, The Loeb Classical Library, No. 244, Harvard University Press, Cambridge, MA (1967).

Користено е и следново издание:

Todd, S. C., *A Commentary on Lysias, Speeches 1–11*, Oxford University Press, Oxford (2007).